

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 8/2015. (IV. 17.) AB HATÁROZATA

a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 104. § (1) bekezdésével és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 102. § (1) bekezdésével kapcsolatos alkotmányos követelmény megállapításáról és bírói kezdeményezés elutasításáról

Az Alkotmánybíróság teljes ülése jogszabály alaptörvény-ellenességének megállapítása iránti bírói kezdeményezés tárgyában – *dr. Juhász Imre, dr. Pokol Béla és dr. Varga Zs. András* alkotmánybírók párhuzamos indokolásával, valamint *dr. Czine Ágnes, dr. Salamon László és dr. Szívós Mária* alkotmánybírók különvéleményével – meghozta a következő

határozatot:

1. Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 104. § (1) bekezdése és a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 102. § (1) bekezdése alkalmazásakor az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény, hogy a bíróság a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén hivatalból vizsgálja az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és arról az ítéletben rendelkezzen.

2. Az Alkotmánybíróság a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 104. § (1) bekezdése „előzetes” szövegrésze, valamint a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 102. § (1) bekezdése „előzetes” szövegrésze alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló bírói kezdeményezést az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdése és XXVIII. cikk (1) bekezdés tekintetében elutasítja.

3. Az Alkotmánybíróság a bírói kezdeményezést egyebekben visszautasítja.

Az Alkotmánybíróság elrendeli e határozatának a Magyar Közlönyben való közzétételét.

Indokolás

I.

- [1] A Pesti Központi Kerületi Bíróság bírása (a továbbiakban: indítványozó) 2014. október 17-én kelt, 13.R.VII.12.131/2014/2. számú végzésével az előtte folyamatban lévő büntető ügyben az eljárást felfüggesztette, és kezdeményezte az Alkotmánybíróságnál a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) 104. § (1) bekezdése és a hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 102. § (1) bekezdése „előzetes” szövegrésze alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését.
- [2] A Pesti Központi Kerületi Bíróság 2013. június 5-én kelt, és még ezen a napon jogerőre emelkedett ítéletével a vádlottat 1 rendbeli súlyos testi sértés büntetettének kísérlete miatt 8 hónapi szabadságvesztésre ítélte, amelynek végrehajtását 2 évi próbaidőre felfüggesztette. Az ítélet kihirdetését követően azt az ügyész, a vádlott és a kirendelt védő is tudomásul vette, vagyis az eljárás arra jogosult résztvevői a jogorvoslati jogukkal nem éltek, így az ítélet azonnal jogerőre emelkedett.
- [3] A jogerősen elítélt vádlott a büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli előzetes mentesítés iránti kérelmét – a határozat jogerőre emelkedésének megállapítását követően – nyomban előterjesztette. Az eljáró bíró nyilatkozta a jelenlévő ügyészt, aki az elítélt mentesítését nem ellenezte.
- [4] A Pesti Központi Kerületi Bíróság az elítélt kérelmét különleges eljárás keretében, a Be. 577. § (1) bekezdése alapján eljárva elbírálta, és a 2013. év június hó 12-én meghozott végzésével az elítéltet a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alól mentesítette. A végzést az ügyész, a vádlott és a védő is tudomásul vette, így az 2013. június 13-án jogerőre emelkedett.
- [5] Az ügyészség 2013. október 7-én kelt indítványában a Pesti Központi Kerületi Bíróság mentesítésről rendelkező végzésének a hatályon kívül helyezését indítványozta, arra hivatkozással, hogy az ítélet jogerőre emelkedése után törvényben kizárt, hogy a végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre ítéltet a bíróság előzetes mentesítésben részesítse. A Pesti Központi Kerületi Bíróság ezt a beadványt 2013. november hó 6. napján kelt és november hó 21-én jogerőre emelkedett végzésével elutasította.
- [6] Az ügyészség 2014. május 26-án – változatlan ténybeli alapból kiindulva és azonos jogi indokolás mellett – újabb indítványt terjesztett elő az elsőfokú bíróság mentesítésről rendelkező végzésének a hatályon kívül helyezése iránt.

Az elsőfokú bíróság az ügyészség beadványát legutóbbi, elutasító végzése elleni fellebbezésnek minősítette, és elkészttség miatt elutasította. Az ügyészség ez ellen a törvényes határidőben fellebbezést nyújtott be, és megismételte a korábbi indítványát a mentesítésről rendelkező végzés hatályon kívül helyezésére.

- [7] A Fővárosi Törvényszék 2014. augusztus 15-én kelt végzésével a Pesti Központi Kerületi Bíróságnak az ügyészség indítványát elutasító, legutóbbi végzését hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 577. § (4) bekezdése szerinti különleges eljárás lefolytatására, vagyis a mentesítést megállapító határozat hatályon kívül helyezésére utasította.
- [8] A bíró indítványában kifejtette, hogy a mentesítés felülvizsgálatával összefüggő, előtte folyamatban lévő eljárásban a Be. 577. § (4) bekezdése alapján köteles korábbi, mentesítést engedélyező határozata hatályon kívül helyezésére. A büntető jogszabályok és az azok értelmezésére vonatkozó, egységesnek tekinthető bírói gyakorlat szerint ugyanis a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt személy az ítélet jogerőre emelkedését követően nem részesíthető előzetes bírósági mentesítésben. Az indítványozó bíró álláspontja szerint ez a megoldás ellentétes az Alaptörvényből fakadó követelménnyel. Úgy véli, hogy a jogalkotó a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt javára indokolatlan és egyoldalú előnyt biztosít azzal, hogy számukra lehetővé teszi az érdemesség utólagos vizsgálatát, és a törvényi mentesülési idő felének eltelte után a bírói mentesítést, ezzel szemben a felfüggesztett szabadságvesztés büntetésre ítélték ilyen kedvezményben nem részesülhetnek.
- [9] Az indítványozó álláspontját egy példával is alátámasztotta. Eszerint az, akit 1 év szabadságvesztésre ítélt a bíróság, amelynek a végrehajtását 5 évi próbaidőre felfüggesztette, a próbaidő leteltének napján, vagyis 5 év múlva mentesül az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól abban az esetben, ha a bíróság nem részesítette előzetes mentesítésben. Ezzel szemben az, akit 1 év végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, a büntetés kitöltését követően, a törvényi várakozási idő – a törvényi mentesülési idő felének – eltelte után, vagyis 2 év 6 hónap múlva már kérhet bírói mentesítést. Ennek következtében a társadalomra kevésbé veszélyes cselekményért felelősségre vont, végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetéssel sújtott elítéltek jóval később mentesülhetnek az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól, hosszabb ideig kénytelenek elszenvedni az azzal járó stigmatizációs hatásokat, mint azok, akiket a bíróság súlyosabb szankcióra ítélt.

[10] Az indítványozó bíró szerint a kifogásolt törvényi rendelkezések sem szükségességi, sem arányossági indokokkal nem magyarázhatók, diszkriminációt valósítanak meg, ezáltal sértik a tisztességes eljáráshoz való jogot, és ellentétesek a hátrányos megkülönböztetés tilalmával. Úgy véli, hogy a régi Btk. és a Btk. hivatkozott rendelkezései az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe, Q) cikk (3) bekezdésébe, T) cikk (3) bekezdésébe, XV. cikk (1) és (2) bekezdésébe, XXIV. cikk (1) bekezdés első és második fordulatába, XXVIII. cikk (1) bekezdésébe, valamint az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én, Rómában kelt Egyezményt és nyolc jegyzőkönyvét kihirdető 1993. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Egyezmény) 6. cikkének 1. bekezdésébe (Tisztességes tárgyaláshoz való jog), valamint 14. cikkébe (Megkülönböztetés tilalma) ütköznek.

II.

[11] Az Alkotmánybíróság eljárása során az alábbi jogszabályi rendelkezéseket vette figyelembe.

[12] 1. Az Alaptörvény érintett rendelkezései:

„B) cikk (1) Magyarország független, demokratikus jogállam.”

„Q) cikk (3) Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”

„T) cikk (3) Jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel.”

„XV. cikk (1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes.
(2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”

„XXIV. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék. A hatóságok törvényben meghatározottak szerint kötelesek döntéseiket indokolni.”

„XXVIII. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el.”

[13] 2. A régi Btk. érintett rendelkezései:

„A törvényi mentesítés

102. § (1) A törvény erejénél fogva áll be a mentesítés

a) közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás és kiutasítás esetén – foglalkozástól eltiltás vagy járművezetéstől eltiltás esetén a foglalkozás vagy a járművezetés gyakorlásának joga kivételével – az ítélet jogerőre emelkedésének napján;

b) felfüggesztett szabadságvesztés esetén a próbaidő leteltének napján;

c) gondatlan vétség miatt kiszabott szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltésének, illetőleg végrehajthatósága megszűnésének napján;

d) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meg nem haladó szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését, illetőleg végrehajthatóságának megszűnését követő három év elteltével;

e) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését, illetőleg végrehajthatóságának megszűnését követő öt év elteltével;

f) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, öt évet meghaladó, határozott tartamú szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését, illetőleg végrehajthatóságának megszűnését követő tíz év elteltével.

(2) Az (1) bekezdés *b)* pontja esetében a mentesítés nem áll be, illetőleg hatályát veszti, ha a büntetés végrehajtását elrendelik. Ilyenkor a mentesítésre a fel nem függesztett büntetés szabályai az irányadók.

(3)

A bírósági mentesítés

103. § (1) A bíróság a szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltet, kérelemre, mentesítésben részesítheti, ha erre érdemes, és a szabadságvesztés kiállításától, illetőleg végrehajthatósága megszűnésétől a 102. § (1) bekezdésének *d)*, *e)*, illetve *f)* pontjaiban meghatározott idő fele már eltelt.

(2) Az érdemesség elbírálásánál figyelembe kell venni az elítéltnak a büntetés kitöltése óta folytatott életmódját, továbbá azt, hogy – amennyiben erre módja volt – jóvátette-e a cselekményével okozott sérelmet.

104. § (1) A bíróság előzetes mentesítésben részesítheti az elítéltet, ha a szabadságvesztés végrehajtását a 89. § alapján felfüggeszti, és az elítélt a mentesítésre érdemes.

(2) Az előzetes mentesítés hatályát veszti, ha a felfüggesztett büntetés végrehajtását elrendelik.”

[14] 3. A Btk. érintett rendelkezései:

„A törvényi mentesítés

100. § (1) E törvény erejénél fogva áll be a mentesítés

a) elzárás, pénzbüntetés és közérdekű munka esetén az ítélet jogerőre emelkedésének napján,

b) foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás és sportrendezvények látogatásától való eltiltás esetén az ítélet jogerőre emelkedése napján,

c) kiutasítás esetén a büntetés végrehajtásának befejezése vagy végrehajthatóságának megszűnése napján,

d) felfüggesztett szabadságvesztés esetén a próbaidő leteltének napján,

e) gondatlan vétség miatt kiszabott szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének napján,

f) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését vagy végrehajthatóságának megszűnését követő három év elteltével,

g) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését vagy végrehajthatóságának megszűnését követő öt év elteltével,

h) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, öt évet meghaladó, de tíz évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését vagy végrehajthatóságának megszűnését követő nyolc év elteltével,

i) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, tíz évet meghaladó tartamú, határozott ideig tartó szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését vagy végrehajthatóságának megszűnését követő tíz év elteltével.

[...]

(3) Az (1) bekezdés d) pontja esetében a mentesítés nem áll be, illetve hatályát veszti, ha a szabadságvesztés végrehajtását elrendelik. Ilyenkor a mentesítésre

a végrehajtandó szabadságvesztésre vonatkozó mentesítési szabályok az irányadók.

A bírósági mentesítés

101. § (1) A bíróság az elítéltet kérelemre mentesítésben részesítheti, ha erre érdemes, és a szabadságvesztés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a 100. § (1) bekezdés *f)–i)* pontjaiban meghatározott idő fele már eltelt.

(2) Az érdemesség elbírálásánál figyelembe kell venni az elítéltnak a büntetés kitöltése óta folytatott életmódját, továbbá azt, hogy – ha erre módja volt – jóvátette-e a bűncselekménnyel okozott sérelmet.

102. § (1) A szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén a bíróság előzetes mentesítésben részesítheti az elítéltet, ha arra érdemes.

(2) Az előzetes mentesítés hatályát veszti, ha a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendelik.”

[15] 4. A Be. érintett rendelkezései:

„577. § (1) A büntetett előélethez fűződő hátrányok alóli utólagos bírósági mentesítést az elítélt, illetőleg törvényes képviselője az alapügyben első fokon eljáró bíróságnál kérheti. Több elítélés esetében a magasabb hatáskörű bíróság, ennek hiányában az a bíróság jár el, amely a legsúlyosabb büntetést szabta ki. Ha a büntetések azonos súlyúak, a bíróságok bármelyike eljárhat.

[...]

(3) A bíróság a kérelem elbírálása előtt beszerzi az ügyész nyilatkozatát. Ha a mentesítés törvényi előfeltételei hiányoznak, a bíróság a kérelmet elutasítja, egyébként érdemben elbírálja.

(4) A bíróság a mentesítést kimondó határozat hatályon kívül helyezéséről az ügyész indítványára vagy hivatalból utólag határoz, ha a mentesítés hatályát veszítette [Btk. 100. § (3) bekezdés, 102. § (2) bekezdés], vagy utóbb megállapítják, hogy a mentesítésnek törvényi akadálya volt.”

III.

[16] 1. Az indítványozó a régi Btk. 104. § (1) bekezdése, valamint a Btk. 102. § (1) bekezdése „előzetes” szövegrésze alaptörvény-ellenességének a megállapítását és a megsemmisítését kezdeményezte.

[17] Az Alkotmánybíróság mindenképp azt vizsgálta meg, hogy a bírói kezdeményezés megfelel-e a törvényben előírt feltételeknek. Az Abtv. 25. §-a szerint

a bíró – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – abban az esetben kezdeményezheti az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *b*) pontja alapján az Alkotmánybíróságnál a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását, ha az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította.

- [18] A régi Btk. és a Btk. lényegében azonos szabályokat tartalmaz az időbeli hatály tekintetében. Ezek értelmében a bűncselekményt az elkövetése idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni, azonban ha a cselekmény az elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint enyhébben bírálendő el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni.
- [19] Az alapul fekvő ügyben eljáró bíró mind a régi Btk., mind a Btk. kifogásolt rendelkezése alkotmányossági vizsgálatát kérte. Az Alkotmánybíróság hatásköre nem terjed ki annak a kérdésnek a tisztázására, hogy az eljáró bíró az alapul fekvő eljárást a régi vagy az új büntető törvény szabályai szerint fogja-e folytatni. Erre tekintettel a régi Btk. 104. § (1) bekezdése, valamint a Btk. 102. § (1) bekezdése tekintetében is lefolytatta az alkotmányossági vizsgálatot.
- [20] 2. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor megállapította, hogy a bírói kezdeményezés csak részben felel meg az Abtv. 52. § (1) és (1b) bekezdéseiben előírt, a határozott kérelemmel szemben támasztott feltételeknek. Az indítványozó bíró ugyanis a támadott rendelkezés alaptörvény-ellenességét érintő álláspontját elsődlegesen az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdése szerinti általános jogegyenlőség követelményével összefüggésben fejtette ki. Indokait továbbá az Alkotmánybíróság az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti tisztességes eljáráshoz való jog összefüggésében tartotta vizsgálhatónak. Úgy ítélte meg ugyanakkor, hogy az indítvány nem tartalmaz indokolást arra nézve, hogy a sérelmezett jogszabályi rendelkezések miért ellentétesek az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével, Q) cikk (3) bekezdésével, T) cikk (3) bekezdésével, XV. cikk (2) bekezdésével, XXIV. cikk (1) bekezdésével, továbbá az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdésével és 14. cikkével, holott ezt az Abtv. 52. § (1b) bekezdés e) pontja előírja.
- [21] Az Alkotmánybíróság ezért az indítványt ezen részeiben – figyelemmel az Abtv. 64. § *d*) pontjára, az indítvány törvényi feltételeknek nem megfelelő tartalma miatt – visszautasította.

IV.

- [22] Az indítvány nem megalapozott.
- [23] 1. Az Alkotmánybíróság érdemi vizsgálata a bírói kezdeményezés azon állításán alapul, miszerint a régi Btk. és a Btk. támadott szabálya ellentétes az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésével és XXVIII. cikk (1) bekezdésével.
- [24] Az Alkotmánybíróság először az indítvány tartalmával, vagyis a bírói mentesítéssel összefüggő hazai jogi szabályozást és annak elméleti hátterét tekintette át.
- [25] 1.1. A büntetett előélethez fűződő joghátrányok sokrétűek, az élet majdnem minden területén jelentkeznek. Hatásuk az elítéléstől kezdve a büntetés kitöltése alatt és a büntetés kitöltése után is érvényesül, függően a büntetés nemétől és mértékétől. Ezeket a negatív jogkövetkezményeket részben a büntetőjogi, részben egyéb jogszabályok rögzítik. Ez utóbbi körbe tartozó, tehát a büntetőjogon kívül érvényesülő joghátrányok széles körben megjelennek, így például a munkajog (pl. a közoktatásban alkalmazás feltétele az, hogy az alkalmazott büntetlen előéletű legyen), a polgári jog (pl. hivatásos gondnok csak büntetlen előéletű személy lehet), vagy a gazdasági jog területén is (pl. közbeszerzési eljárásban nem lehet ajánlattevő, aki a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól nem mentesült).
- [26] A büntetőjogi szabályozás értelmében „[a] mentesítés folytán – törvény eltérő rendelkezése hiányában – az elítélt mentesül a büntetett előélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól”.
- [27] A mentesítés, azaz a rehabilitáció olyan jogkövetkezményekre terjed ki, amelyeket jogszabály fűz az elítéléshez. Beálltát követően a rehabilitált személyt ebben a körben büntetlen előéletűnek kell tekinteni, és nem tartozik számat adni olyan elítéléséről, amelyre nézve mentesítésben részesült. A rehabilitáció azonban nem terjed ki azokra a hátrányos jogkövetkezményekre, amelyeket az újabb bűncselekmények miatti felelősségre vonás esetére a büntető törvény fűz az elítéléshez {lásd: 20/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [34]–[35]}.
- [28] A rehabilitáció a büntetőjogi felelősségre vonás rendszerében az egyik olyan jogintézmény, amely az egyént az állam túlhatalmával szemben védi. „Alkotmányossági szempontból ez azt is jelenti, hogy ennek beállításától fogva a jogrendszeren belül nem vehetők igénybe olyan általános eszközök, amelyek az elkövető tényleges kriminalitására tekintet nélkül – például a büntetőjogi jogkövetkezmények időbeli határainak egyetemes meghosszabbításával – a büntetőjogi felelősségre vonáshoz kapcsolt további, a büntetőjogon kívül

is ható alapjogi korlátozást jelentenek.” [144/2008. (XI. 26.) AB határozat, ABH 2008, 1107, 1156.] A mentesítés tehát a büntetőjogi felelősségre vonáshoz kapcsolt joghátrányok alkalmazásának végső tartományát jelenti. A terhelt legkésőbb a mentesítés bekövetkeztével büntetlen előéletűnek tekintendő, és nem tartozik számot adni olyan elítéltetéséről, amelyre nézve mentesült. „A »büntettes« státus a Btk. rendelkezései folytán a mentesítéssel megszűnik, így ahhoz – általános következményként – a továbbiakban nem kapcsolódhatnak a terhelti állapothoz fűződővel azonos tartalmú alapjogi korlátozások.” {144/2008. (XI. 26.) AB határozat, ABH 2008, 1107, 1156–1157.; lásd még 20/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [35]}

[29] A mentesítés alapjogi forrása az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében az emberi méltósághoz való jog. „Az Alkotmánybíróság szerint az emberi méltósághoz való jogból következik, hogy az elítélteknek lehetőséget kell biztosítani a rehabilitációra, arra, hogy jogsértés nélkül helyálljanak egy szabad társadalom feltételei között. A reszocializáció pedig megköveteli, hogy az arra objektív szempontok alapján érdemesült elkövető számára egy későbbi, büntetéstől mentes életvitel feltételeit a jog megteremtse. Ez nem csupán a terhelt érdeke, hanem a társadalomé is, minthogy a büntetőjogon kívüli megszorítások megszűnésével, a büntetlen előéletűeket megillető tisztségek ellátására, állások betöltésére való új lehetőségek megnyílása növeli elhelyezkedési esélyeiket, ami pedig csökkenti a társadalmi gondoskodás költségeit, lehetővé teszi az elítélt számára a bűnisméltés elkerülését.” [144/2008. (XI. 26.) AB határozat, ABH 2008, 1107, 1132.]

[30] 1.2. A mentesítésnek a régi Btk. és a Btk. is három típusát alkalmazza, ezek: a törvényi, a bírósági és a kegyelmi mentesítés.

[31] Bírósági mentesítésre – a törvényi mentesítéstől eltérően – nem a törvény erejénél fogva, hanem kérelemre, a bíróság határozata alapján kerülhet sor. A bírósági mentesítés lehet utólagos, valamint előzetes.

[32] Utólagos bírósági mentesítésnek szándékos bűncselekmény miatt kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés esetén, az elítélt kérelmére lehet helye, ha erre az elítélt érdemes, és a szabadságvesztés kitöltésétől, illetve végrehajthatósága megszűnésétől a törvényi mentesítésre megállapított várakozási idő fele már eltelt.

[33] A Btk. 101–102. §-hoz fűzött indokolás szerint „[a]z utólagos bírósági mentesítés körébe olyan büntetések tartoznak, amelyeknél a bűncselekmény tárgyi súlya, illetve az elkövető veszélyessége jelentősebb fokú, így az elítélt mentesítésének nem lehet egyetlen feltétele a várakozási idő felének sikeres eltöltése.

Ezért kell – a bírósági mentesítés tárgyi feltételén túl – az érdemességet mint alanyi feltételt vizsgálni.”

- [34] Előzetes mentesítésben azt részesítheti a bíróság, akit végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, ha úgy véli, hogy arra érdemes.
- [35] Az előzetes mentesítést a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. törvényerejű rendelet 20. §-a iktatta be az akkor hatályos büntető törvénykönyv, a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény 81/A. §-ába. A jogszabály indokolása szerint a módosítás oka a gondatlan és a szándékos bűncselekmények miatt kiszabott szabadságvesztés alóli mentesítés összhangjának a megteremtése volt.
- [36] A Btk. indokolása az előzetes bírósági mentesítés kapcsán rögzíti, hogy „[a] törvény – a hatályos Btk.-val (értsd: régi Btk.) egyezően – egy esetben teszi lehetővé, hogy bírói döntéssel, a törvényi mentesítés szabályaihoz hasonlóan, az ítélet jogerőre emelkedésének napján álljon be a mentesítés. A törvény kizárólag a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén jogosítja fel a bíróságot arra, hogy a bűnösséget megállapító és büntetést kiszabó ítéletben mentesítse az elítéltet a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól. Az előzetes mentesítés szubjektív, alanyi feltétele – az utólagos mentesítéshez hasonlóan – a terhelt érdemessége. Az érdemesség mérlegelése során több körülményt kell vizsgálni, így különösen a bűncselekmény tárgyi súlyát, a bűnösség fokát, az elkövető személyiségét, életvezetését, a bűncselekmény elkövetése és az elítélés ideje között tanúsított magatartását, a cselekményével okozott sérelem jóvátételét, a sértett felróható közrehatását.”
- [37] Az érdemesség fogalmát, illetőleg annak tartalmát a jogalkotó sem a régi Btk.-ban, sem a Btk.-ban nem határozta meg, annak tartalmára vonatkozóan a jogszabály indokolása ad némi iránymutatást. A fogalom valóságos tartalmát a bírói gyakorlat munkálta ki (lásd például: BH1986.92.). Nem rögzít továbbá a jogszabály az előzetes mentesítéssel összefüggő eljárási szabályokat sem, így nem ad iránymutatást arra vonatkozóan, hogy az azzal összefüggő bírói döntéshozatalt ki, mikor, milyen eljárási rendben kezdeményezheti. A Btk. 101–102. §-ához fűzött indokolás csupán annyit mond ki, hogy a bíróság az előzetes mentesítésről a bűnösséget megállapító és büntetést kiszabó ítéletben rendelkezhet. Ennél jóval egyértelműbb a vonatkozó bírói gyakorlat, amely szerint az előzetes mentesítés kizárja a hátrányos következmények hatályának beálltát, vagyis az elítélt az ítélet jogerőre emelkedésének napján mentesül. Az egységes és elfogadott bírói gyakorlat szerint

ebből az következik, hogy az ítélet jogerőre emelkedését követően az elítélt előzetes mentesítésben részesítése fogalmilag kizárt (lásd: BH1996.238.).

- [38] A jelen indítvánnyal érintett jogintézményt, az előzetes bírósági mentesítést a régi Btk. és a Btk. tartalmilag közel azonosan szabályozza. A Btk. 101–102. §-ához fűzött indokolás szerint „[a] törvény – a hatályos Btk.-val egyezően” teszi lehetővé, hogy bírói döntéssel az ítélet jogerőre emelkedésének napján álljon be a mentesítés. Ezen tartalmi egyezés okán az Alkotmánybíróság további megállapításait mind a régi Btk., mind a Btk. előzetes bírói mentesítéssel összefüggő szabályaira irányodónak tekinti.
- [39] 2. Az indítványozó bíró érdemi kifogásait az Alaptörvény XV. cikkének megsértésére alapította, beadványában egyaránt megjelölte a XV. cikk (1) és (2) bekezdését. Indítványában arra hívta föl a figyelmet, hogy a büntető jogszabályok és az azok értelmezésére vonatkozó, egységesnek tekinthető bírói gyakorlat szerint a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt személy az ítélet jogerőre emelkedését követően nem részesíthető előzetes bírósági mentesítésben. Az indítványozó bíró ezt a megoldást azért tartja ellentétesnek az Alaptörvényből fakadó követelményekkel, mert úgy véli, hogy ezzel a jogalkotó indokolatlan és egyoldalú előnyt biztosít a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték javára, holott az alkalmazott szankcióból arra lehet következtetni, hogy ők jellemzően súlyosabb megítélésű, nagyobb tárgyi súlyú bűncselekményt követtek el. Az Alkotmánybíróság az indítványozó érvelését úgy értelmezte, hogy az tartalmilag a támadott szabálynak az általános jogegyenlőség követelményébe ütközését feltételezi. Ezért az Alkotmánybíróság vizsgálatát az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdését érintően folytatta le.
- [40] Az Alkotmánybíróság legutóbb a 3206/2014. (VII. 21.) AB határozatában fejtegette ki részletesen az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésének értelmezésében kialakított gyakorlatát {3206/2014. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [23]; lásd még 42/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [28]}. Abból kiindulva az Alkotmánybíróság az alábbi általános megállapításokat teszi.
- [41] 2.1. Az Alkotmánybíróság értelmezésében az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdése tartalmazza az általános jogegyenlőségi szabályt, amely a jogrend valamennyi szabálya tekintetében azért biztosítja az egyenlő kezelés követelményét, mert az egyenlőség végső alapja az egyenlő méltóság. Valamely szabályozás abban az esetben nem felel meg az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésében foglalt mércének, ha végső soron az emberi méltósághoz fűződő jogot sérti.

- [42] A jogegyenlőség klauzulája a közhatalmat gyakorlók számára azt az alkotmányos parancsot fogalmazza meg, hogy valamennyi személyt egyenlő méltóságúként kezeljenek, és egyéni szempontjaikat egyenlő mércével és méltányossággal vegyék figyelembe. Ez a követelmény az egész jogrendre kiterjed, a közhatalmat gyakorlók kötelesek egyenlő elbánást biztosítani a joghatóságuk alá tartozó minden személy számára. A jogegyenlőség elve ugyanakkor nem bármifajta különbségtételt, hanem csupán az emberi méltóságot sértő megkülönböztetéseket tilalmazza. Alaptörvény-ellenes, vagyis emberi méltóságot sértő megkülönböztetés abban az esetben állapítható meg, ha a különbségtétel önkényes.
- [43] A hátránnyal járó különbségtétel az általános mérce szerint akkor minősül önkényesnek, ha nincs ésszerű, kellő súlyú alkotmányos indoka. Önkényes megkülönböztetés esetén a jogalkotó azáltal nem kezeli az érintetteket egyenlő méltóságú személyként, hogy egyéni szempontjaikat nem azonos körülménnyel és méltányossággal veszi figyelembe.
- [44] Ennek ellenőrzéséhez elsődlegesen az intézkedés legitim célját szükséges vizsgálni. Ez alatt azt az alkotmányosan megengedett célt kell érteni, amely a jogalkotó szándékának megfelelően a vizsgált szabályt áthatja, azt az igazolást, amely a szabály mögött áll.
- [45] Ezen kívül szükséges értékelni egyfelől azt, hogy az intézkedés alkalmas-e a legitim cél elérésére, másfelől pedig azt is, hogy az elérni kívánt, legitim cél által kijelölt személyek köre egybeesik-e az intézkedéssel érintett személyek körével. A szabályok fogalmi eleme ugyanis, hogy olyan általános előírásokat rögzítenek, amelyek címzettek és magatartások meghatározott körére vonatkoznak, ezáltal minden szabály létrehoz csoportokat. Valamennyi szabály kapcsán felvethető ezért az a kérdés, hogy mi a csoportképző ismérv, a jogalkotó milyen ismérvekkel határozta meg a csoportba tartozás szempontjait. A szabály akkor optimális, ha mindazokra és csakis azokra vonatkozik, akiket az intézkedés legitim célja kijelöl.
- [46] Mindezen szempontok nyújtanak lehetőséget annak eldöntéséhez, hogy egy különbségtétel önkényesnek, ésszerű indokot nélkülözőnek tekinthető-e.
- [47] 2.2. A konkrét ügyben az Alkotmánybíróság vizsgálata a bírói mentesítés jogintézmény céljából indult ki, mivel a támadott jogszabályi rendelkezések annak egyik típusát, az előzetes bírói mentesítést szabályozzák. Az indítványozó a hátrányos megkülönböztetést az előzetes és az utólagos bírói mentesítésre jogosult személyek helyzetét érintően, előbbieket, vagyis az előzetes

mentesítésben részesíthetők hátrányára tartja megállapíthatónak a bírói mentesítéssel járó kedvezmények szempontjából.

- [48] A mentesítés célja a törvény szerint nem más, mint a büntetett előlélethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények érvényesülésének időbeni korlátozása. Beálltát követően a rehabilitált személy nem tartozik számot adni azon elítéléséről, amelyre nézve mentesítésben részesült. A törvényi mentesítés jelöli ki a hátrányos jogkövetkezmények érvényesülésének végső pontját. Ehhez képest a bírói mentesítés mindkét típusa kedvezményt jelent, mivel a törvényi mentesítési idő elteltét megelőzően lehetővé teszi ezen időtartam lerövidítését, sőt akár kiiktatását. Utólagos bírói mentesítésre a büntetés kitöltését vagy végrehajthatósága megszűnését követően van lehetőség. A kedvezmény alapján az elítélt nem köteles kivárni a törvényi mentesítés időpontját, hanem – érdemeség esetén – a törvény szerinti várakozási idő felének az elteltével mentesíthető. Ehhez képest az előzetes mentesítés eleve kizárja a hátrányos következmények hatályának beálltát, vagyis az elítélt az ítélet jogerőre emelkedésének napján mentesül. A bírói mentesítés nyújtotta kedvezményeket a jogalkotó eltérő elítélti csoportok számára eltérő szabályok szerint teszi elérhetővé. Az utólagos mentesítést a törvény kizárólag a szándékos bűncselekmény miatt határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték esetében rendeli alkalmazni, míg előzetesen mentesíthetők azok, akik esetében az akár szándékos, akár gondatlan bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztés végrehajtását a bíróság próbaidőre felfüggesztette.
- [49] Mivel a bírói mentesítés kedvezményére jogosult két elítélti csoport megkülönböztetése a kiszabott szankción alapul, az Alkotmánybíróság mindkét szankciót megvizsgálta abból a célból, hogy feltárja a jogalkotói csoportképzés szempontjait és indokait.
- [50] Végrehajtandó szabadságvesztés kiszabásakor az elítélt büntetés-végrehajtási intézetben tölti le a büntetését. A jogalkotó meghatározott feltételek teljesülése esetén lehetővé teszi, hogy az elítélt feltételes szabadságra bocsátással a büntetés letöltése előtt szabaduljon. Az elítélt mindkét esetben a büntetésként rá kiszabott időtartam elteltéig áll a büntetés hatálya alatt. A törvényi mentesítéshez előírt törvényi várakozási idő a kiszabott büntetés kitöltésekor – vagy adott esetben végrehajthatósága megszűnésekor – veszi kezdetét, tartama a letöltött szabadságvesztés büntetés hosszához igazodik.
- [51] A büntetés végrehajtásának felfüggesztése a büntetés-kiszabás keretei között a jogalkotó által biztosított kedvezmény. Alkalmazásával a jogalkotó alkalmat kíván adni a bűnelkövető számára a bűncselekmények elkövetésétől tartózkodó életvezetésre és a büntetés végrehajtásának elkerülésére. A kedvezmény

– a Btk. 85. §-ához fűzött indokolás értelmében – abban áll, hogy a végrehajtásban felfüggesztett büntetés nem szakítja ki az elítéltet a megszokott közösségből, és ezzel elkerüli a rövid tartamú szabadságvesztés végrehajtásával járó hátrányokat. Alkalmazására a rövid tartamú, két évet meg nem haladó szabadságvesztés esetén van lehetőség akkor, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja a szabadságvesztés végrehajtása nélkül is elérhető. A felfüggesztés idejére a bíróság próbaidőt állapít meg. Az elítélt a próbaidő tartama alatt a büntetés hatálya alatt áll. A törvény értelmében a próbaidő egy évtől öt évig terjedhet, de nem lehet rövidebb a kiszabott szabadságvesztésnél. Az elítélt mentesítése a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól a törvény erejénél fogva a próbaidő leteltének napján áll be. A kedvezmény odaítélésekor a bíróság elsősorban az elkövető személyi körülményeire kell, hogy figyelemmel legyen.

[52] A fentiek alapján a végrehajtandó szabadságvesztés az elkövetőre nézve nyilvánvalóan súlyosabb büntetés, mint végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés. A büntetés végrehajtásának a felfüggesztésével ugyanis a bíróság az elítéltet kedvezményben részesíti. Ezen kedvezmény alapján az elkövetőnek nem kell büntetését büntetés-végrehajtási intézetben letöltenie, életét szabad körülmények között élheti. Ennek ellentételezéseként a bíróság legalább a kiszabott szankció tartamát elérő, de azt akár jóval meghaladó tartamban próbaidőt állapít meg. A próbaidő alatt a bíróság – törvényben meghatározott esetekben – elrendelheti a szabadságvesztés végrehajtását. A büntetés a próbaidő leteltével ér véget, az elítélt mentesítése a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól a törvény erejénél fogva ezen a napon áll be.

[53] Ha a végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztés büntetéssel érintett elítéltek helyzetét a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények időbeni érvényesülésének szempontjából összevetjük a végrehajtandó szabadságvesztéssel sújtott elítéltek helyzetével, látni kell, hogy a különbség alapvető. A végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztés vonatkozásában a törvény nem állapít meg várakozási időt a törvényi mentesítésig, az a próbaidő leteltének, tehát a büntetés végrehajtása befejezésének a napján beáll. Ezzel szemben azon elítéltek esetében, akik a szabadságvesztést kitöltötték – vagy akik estében a végrehajthatósága megszűnt – ekkor, tehát a büntetés befejezésekor kezdetét veszi a törvényi várakozási idő a törvényi mentesítést bekövetkezéséig. Az utólagos bírói mentesítést a jogalkotó ebben az időintervallumban, a büntetés kitöltését – vagy végrehajthatósága megszűnését – követő időszakban teszi elérhetővé, a kedvezmény a törvényi várakozási idő lerövidítését jelentheti.

- [54] Megállapítható, hogy a bírói mentesítéssel érintett két elítélti csoport helyezte a kedvezmények odaítélése szempontjából releváns körülmények tekintetében, a büntetés végrehajtásának befejezését követően alapvetően eltérő. Az Alkotmánybíróság ezért úgy ítélte meg, hogy a kifogásolt jogszabályi rendelkezések célja, vagyis a büntetett előlélethez fűződő joghátrányok időbeli érvényesüléséhez kapcsolódó jogalkotói kedvezmények odaítélése szempontjából nem lehet a két elítélti kört homogén csoportként kezelni.
- [55] Az Alkotmánybíróság az indítványt az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésében foglalt általános jogegyenlőség követelménye vonatkozásában a fentiekre tekintettel elutasította.
- [56] 3. Az Alkotmánybíróság a támadott jogszabályi rendelkezések alaptörvényellenességét ezt követően az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti tisztességes eljáráshoz való jog összefüggésében vizsgálta. A vizsgálat az indítványozó bíró azon kifogásán alapul, hogy abban az esetben, ha a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést kiszabó ítéletben a bíróság nem rendelkezik az elítélt előzetes mentesítéséről, arra utóbb, az ítélethozatalt követően nem kerülhet sor. Ennek következtében az elítélt ilyen esetben a törvényi mentesítés bekövetkezéséig nem részesíthető a bírói mentesítés kedvezményében.
- [57] Az Alkotmánybíróság jelen ügyben is figyelemmel volt az Alaptörvény negyedik módosításában (2013. március 25.), valamint a 13/2013. (VI. 7.) AB határozatában a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően rögzített szempontokra. Tekintettel arra, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt szabály értelmezésekor – az Alkotmánnyal fennálló tartalmi és kontextuális egyezés okán – a 7/2013. (III. 1.) AB határozatban az Alkotmánybíróság irányadónak tekintette a tisztességes eljáráshoz fűződő alapvető joggal kapcsolatban kimunkált korábbi alkotmánybírósági gyakorlatot {7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [24]}, jelen ügy kapcsán is arra a megállapításra jutott, hogy a korábbi határozataiban szereplő érvek és megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya.
- [58] 3.1. Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt áttekintette az előzetes bírósági mentesítés szabályozásának tartalmát és jellegzetességeit.
- [59] A jogintézményt a régi Btk. és a Btk. is röviden, mindössze két mondatban szabályozza. Ahogyan arra az Alkotmánybíróság fentebb is utalt, a kedvezmény alkalmazásának objektív feltétele az, hogy az elítéltet a bíróság olyan szabadságvesztéssel sújtsa, amelynek a végrehajtását felfüggesztette, szubjektív feltétele pedig a terhelt érdemessége. A jogszabály nem rögzít az előzetes

bírósági mentesítéssel összefüggő eljárási szabályokat. A jogszabályszövegből mindössze az következik, hogy az előzetes bírósági mentesítés tárgyában a döntést az a bíróság hozza meg, amely a büntetőjogi felelősség kérdésben is ítélez, valamint az, hogy a döntéshozatalnak az ítélethozattal egy időre kell esnie, nem követheti az ítélet kihirdetését. Nem ad ugyanakkor a jogszabály semmiféle iránymutatást arra vonatkozóan, hogy az előzetes bírósági mentesítés tárgyában a bírói döntéshozatalt ki, mikor, milyen eljárási rendben kezdeményezheti. A vonatkozó bírói gyakorlat értelmezése szerint abból, hogy előzetes bírósági mentesítés esetén a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények hatálya be sem áll, az következik, hogy „az ítélet jogerőre emelkedését követően az elítélt előzetes mentesítésben részesítése fogalmilag kizárt” (lásd: BH1996. 238. számú eseti döntés érvelése). A bírói gyakorlat ezt a megközelítést arra figyelemmel is fenntartja, hogy a Be. XVIII. fejezet II. címében, amely taxatív felsorolja azokat az egyes különleges eljárásokat, amelyek a büntetőeljárás jogerős befejezése után a törvény szerint lefolytathatók, nincs olyan eljárás, amelyben az előzetes mentesítés alkalmazható lenne. A Be. 577. §-ának (1)–(3) bekezdése csak az utólagos bírósági mentesítésre állapít meg eljárási szabályokat, az előzetes bírósági mentesítésre nem. A (4) bekezdés mindössze a mentesítést kimondó határozat hatályon kívül helyezésének az eljárási rendjét határozza meg mind az előzetes, mind az utólagos mentesítés tekintetében. „Mivel a Be. nem ismer olyan különleges eljárást, amelynek tárgya az ítélet jogerőre emelkedése után az elítélt előzetes mentesítésben részesítése lehetne, csak a jogerős ítélet lehet az a határozat”, amely az elítélt előzetes bírósági mentesítését kimondja. (lásd: BH1996. 238. számú eseti döntés érvelése)

- [60] 3.2. Az Alkotmánybíróság ezt követően a régi Btk. 104. § (1) bekezdésének és a Btk. 102. § (1) bekezdésének alkotmányossági vizsgálata során a szabályozást a XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt tisztességes eljáráshoz való jog garanciáival vetette össze.
- [61] Büntetőjogi tárgyú döntéseiben az Alkotmánybíróság következetesen hangsúlyozza, hogy a bűncselekménnyé nyilvánításnál és a büntetési rendszer kialakításánál a törvényhozó szabadsága széles körben érvényesül. A terheltek bizonyos csoportjainak eltérő kezelése, súlyosabb megbüntetésük elvi lehetőségének biztosítása vagy számukra kedvezmények nyújtása a büntetőpolitika körébe tartozó kérdés. Irányadónak tekinti jelen esetben az Alkotmánybíróság azt a korábbi álláspontját is, amely szerint „[a] büntetés kiszabásnak a büntető törvényben meghatározott szabályai minden esetben egy adott büntető-

politika normatív megtestesülését jelentik.” [13/2002. (III. 20.) AB határozat, ABH 2002, 85, 90.] „Az Alkotmánybíróságnak nincs jogosítványa a büntetőpolitika által megfogalmazott szükségletek, követelmények és célok helyességéről és indokairól, így különösen azok célszerűségéről és hatékonyságáról határozattal dönteni. Az Alkotmánybíróság csak a normában testet öltött politikai döntés alkotmányosságáról vagy alkotmányellenességéről határozhat. [...] Az Alkotmánybíróságnak tehát arra van jogosítványa, hogy a büntetőpolitika alkotmányos korlátait állapítsa meg, de ne a politika tartalmáról döntsön, ennek során pedig különös tekintettel legyen az alapjogok védelmének alkotmányos büntetőjogi garanciáira.” [1214/B/1990. AB határozat, ABH 1995, 571, 573, 574.; lásd még: 23/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [33]].

[62] Erre figyelemmel az Alkotmánybíróság a konkrét indítvány alapján nem vizsgálta az előzetes bírósági mentesítésnek a büntetőjogi szabályozásban betöltött helyét, funkcióját, valamint alkalmazásának alaptörvényi indokait, csupán azt értékelte, hogy a jogintézmény működésnek jogszabályi feltételei megfelelnek-e az Alaptörvényből fakadó követelményeknek.

[63] 3.2.1. A büntető igazságszolgáltatás alkotmányos garanciarendszerét az Alaptörvény XXVIII. cikke rögzíti. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének értelmezésével nevesíthetők a tisztességes eljáráshoz való jog tartalmát kitöltő ún. részjogosítványok. Ezek különösen: a bírósághoz fordulás joga, a tárgyalás tisztességessége, a tárgyalás nyilvánosságának és a bírői döntés nyilvános kihirdetésének a követelménye, törvény által létrehozott bíróság, a bírői függetlenség és pártatlanság kiválasztása, továbbá az ésszerű időn belüli elbírálás. A szabály *de facto* nem rögzíti, de az Alkotmánybíróság értelmezése szerint része a tisztességes eljárásnak az is, hogy az eljárásban biztosítva legyen a fegyverek egyenlősége.

[64] A tisztességes eljáráshoz való jog lényegéről kialakított álláspontját az Alkotmánybíróság elvi jelentőséggel először a 6/1998. (III. 11.) AB határozatában foglalta össze. A tisztességes eljárás (*fair trial*) az Alkotmánybíróság ezen döntésében kimunkált alkotmányos mérce szerint „olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek figyelembevételével lehet csupán megítélni. Ezért egyes részletek hiánya ellenére éppúgy, mint az összes részletszabály betartása dacára lehet az eljárás méltánytalan vagy igazságtalan, avagy nem tisztességes.” [6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 95.] A tisztességes eljárás követelménye által meghatározott garanciák, „[...] a bírósághoz való jog megannyi konkrét feltételét tartalmazzák, amelyek nem abszolútak abban az értelemben mint például az említett ártatlanság vétele, de amelyek az általános szabály

- szerinti mérlegelésnek mégis abszolút korlátai. Nincs olyan szükségesség, amely miatt a tárgyalás tisztességes voltát arányosan ugyan, de korlátozni lehetne; hanem a tisztességes tárgyalás fogalmán belül alakítandó ki olyan ismérvszisztem, amely annak tartalmát adja, s csak ezen belül értékelhető bizonyos korlátozások szükséges és arányos volta.” [6/1998. (III. 11.) AB határozat, ABH 1998, 91, 99.]
- [65] Az Alkotmánybíróság értelmezésében a tisztességes eljáráshoz fűződő jog körébe tartozik a hatékony bírói jogvédelem követelménye. Önmagában a bírói út igénybevételenek formális biztosítása nem elegendő az eljárási garanciák teljesedéséhez, hiszen az alkotmányos szabályban előírt garanciák éppen azt a célt szolgálják, hogy azok megtartásával a bíróság a véglegesség igényével hozhasson érdemi döntést. A tisztességes eljárás követelménye tehát magában foglalja a hatékony bírói jogvédelem igényét is. A tisztességes eljárás alkotmányos követelményrendszerét kielégítő hatékony bírói jogvédelem pedig attól függ, hogy az eljárási szabályok értelmében a bíróság mit vizsgálhat. {7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [24]; 8/2011. (II. 18.) AB határozat, ABH 2011, 49, 80–81.} Az indokolt bírói döntéshez fűződő jog ebből következően az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt tisztességes eljárás alkotmányos követelményrendszerén belül jelentkezik. Az alkotmányos előírás ugyanakkor kizárólag az eljárási törvényekben foglaltak szerint kötelezheti a bíróságot. Irányadó ez a megállapítás mind a bíróság döntésének a tartalmára, mind a döntés alapjául szolgáló indokok bemutatására. Ebből következik, hogy az Alkotmánybíróság az Alaptörvény e szabályát mindig együtt olvassa a jogvita jellege és az adott ügy típusa által kijelölt konkrét eljárásjogi szabályokkal {7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [33]}.
- [66] 3.2.2. Az előzetes bírósági mentesítés jogintézmény megalkotásakor a jogalkotó lehetőséget teremtett a felfüggesztett szabadságvesztés büntetéssel sújtott elítélteknek arra, hogy már az ellenük folyó büntetőeljárásban kezdeményezzék a büntetett előlélethez fűződő hátrányok alól való mentesülésüket, így arról a bíróság már az ítéletben rendelkezhet. A konkrét eljárási szabályok megalkotásával tehát a jogalkotó biztosítani kívánta a bírósághoz fordulás jogát az elítéltek meghatározott, adott típusú büntetéssel érintett csoportjának. Az Alkotmánybíróság szerint a támadott rendelkezések megalkotásával a jogalkotó ezt a célt megvalósította. Sem a régi Btk. 104. § (1) bekezdése, sem a Btk. 102. § (1) bekezdése nem tartalmaz olyan korlátozást az érintett alanyi kör vonatkozásában, amely közülük bárkit is kizárna vagy akadályozna a kedvezményrel kapcsolatos igény érvényesítésében. A bírói jogvédelem lehetőségét tehát a támadott rendelkezések megteremtik.

- [67] Az előzetes bírósági mentesítés támadott szabályozásának további vizsgálatával azonban az Alkotmánybíróság több, alkotmányossági problémát felvető jogalkalmazási bizonytalanságot azonosított. Ahogyan arra az Alkotmánybíróság fentebb is utal, a vonatkozó jogszabályi rendelkezések mind a hatályos, mind pedig a hatályon kívül helyezett, ám konkrét eljárásokban még alkalmazandó büntető törvényben igen szűkszavúak. A jogalkotó sem a büntető, sem a büntetőeljárás törvényben nem határozott meg a kedvezménnyel kapcsolatosan eljárás szabályokat. Azok egy részét a bírói gyakorlat kimunkálta, ám jelen bírói indítvány is példázza, hogy a szabályok alkalmazása a gyakorlatban bizonytalan. A kifogásolt jogszabálysövegből mindössze az következik, hogy az előzetes bírósági mentesítés tárgyában a döntést az a bíróság hozza meg, amely a büntetőjogi felelősség kérdésben is ítélik, valamint az, hogy a döntéshozatalnak az ítélethozattal egy időre kell esnie, nem követheti az ítélet kihirdetését.
- [68] Az érdemesség megítélésének szempontjait a bírósági gyakorlat az utólagos bírósági mentesítéssel összefüggésben alapvetően kimunkálta, amelyet az előzetes bírósági mentesítésről döntést hozó bíróságok is alkalmaznak, az számukra az elítéltek eltérő helyzetéből fakadó különbözőségek figyelembe vétele mellett iránymutatásul szolgál. Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg ugyanakkor, hogy a régi Btk. és a Btk. vonatkozó rendelkezései alapján nem lehet megállapítani, hogy az előzetes bírósági mentesítés tárgyában a bírói döntéshozatal a büntetőeljárás mely alanyai jogosultak a terhelt érdekében kezdeményezni. Hasonló módon nem tartalmaz iránymutatást a törvényi szabályozás azzal összefüggésben, hogy az igénynek mikor lehet érvényt szerezni. A gyakorlatban az azért jelenthet különös nehézséget, mert a kedvezmény alkalmazásának egyik feltétele, vagyis adott típusú szankció, a felfüggesztett szabadságvesztés büntetés kiszabása nyilvánvalóan csak az ítélet kihirdetésekor válik ismertté az eljárás alanyai előtt. Az előzetes bírósági mentesítésről ugyanakkor a bíróság szintén az ítéletben rendelkezik. Nem egyértelmű tehát, hogy az igényt mely időponttól és különösen, hogy meddig lehet a bíróság előtt érvényesíteni. Nem állapíthatóak meg továbbá a vizsgált rendelkezések alapján azok a részletszabályok sem, amelyek a kérelem előterjesztésének a módját határoznák meg, így például nem tudni, hogy a kérelmezőnek minimálisan milyen tartalmi követelményekre figyelemmel kell kérelmét előterjesztenie vagy előadnia. Végül a hatékony bírói jogvédelem követelménye ellen hat, hogy a támadott szabályok értelmében a bíró döntéséről az ítéletben nem köteles rendelkezni, így az elítélt számára nem válik ismertté, hogy kezdeményezésének elbírálása ténylegesen sor került-e.

- [69] Kérdés, hogy a támadott szabályokban rejlő jogalkalmazási bizonytalanságok kizárják-e, vagy gátolják-e a hatékony bírói jogvédelem követelményének érvényesülését. A továbbiakban ezért az Alkotmánybíróság azt vizsgálta, hogy van-e a támadott rendelkezéseknek olyan, az Alaptörvény követelményeivel összhangban álló értelmezése, amellyel a jogalkalmazás fenti bizonytalanságai kiküszöbölhetők.
- [70] 3.2.3. A jogalkotó belátásán múlik, hogy valamely jogintézmény szabályait milyen részletességgel határozza meg. Ezen jogalkotói belátásnak az Alaptörvényből fakadó követelmények szabnak határt. Amennyiben a szabályozás hiányossága olyan fokú, a részletszabályok meghatározása annyira nagyvonalú, hogy az gátat szab az Alaptörvényből fakadó követelmények érvényesülésének, helye van az alaptörvény-ellenesség megállapításának. Ezen hiányosságok feltárásakor ugyanakkor a szabály szövegével együtt vizsgálni szükséges a szabály alkalmazásának a gyakorlatát is. A jogalkotó által nyitva hagyott kérdéseket ugyanis gyakran megválaszolja a joggyakorlat, amely a szabály értelmezésével kitölti a jogalkotó által meghagyott hézagokat.
- [71] Ha a jogszabályi rendelkezés alkotmányossága a szabályozásban rejlő jogalkalmazási bizonytalanságok miatt kérdéses, az Alkotmánybíróság kifejezetten is megállapíthatja az alkotmányos értelmezés tartományát, vagyis meghatározhatja azokat az alkotmányos követelményeket, amelyeknek a norma értelmezéseinek meg kell felelnie. A felhatalmazást ehhez az Abtv. 46. § (3) bekezdése biztosítja. Az Abtv. ezen rendelkezése értelmében az Alkotmánybíróság hatáskörei gyakorlása során folytatott eljárásában határozattal állapíthatja meg azokat, az Alaptörvény szabályozásából eredő és az Alaptörvény rendelkezéseit érvényre juttató alkotmányos követelményeket, amelyeknek a vizsgált, illetve a bírósági eljárásban alkalmazandó jogszabály alkalmazásának meg kell felelnie. Ha tehát a vizsgált jogszabálynak van olyan értelmezése, amely az Alaptörvényből fakadó követelményeknek megfelel, az Alkotmánybíróság a hatályos jog kíméletével jár el, és elkerüli a jogszabályi rendelkezés megsemmisítését. Ilyenkor az Alkotmánybíróság alkotmányos követelménnyel határozza meg azoknak az értelmezéseknek körét, amelyek teljesülése esetén a szabály összhangban van az Alaptörvénnyel. [Lásd részletesebben: 38/1993. (VI. 11.) AB határozat, ABH 1993, 256, 266–268.]
- [72] A jelen ügyben támadott jogszabályi rendelkezések, vagyis a régi Btk. 104. § (1) bekezdése és a Btk. 102. § (1) bekezdése alkalmazása kapcsán az Alkotmánybíróság észlelte, hogy a jogalkalmazásban tapasztalt bizonytalanságok megkérdőjelezhetővé teszik, hogy a terhelt tud-e élni egy olyan kedvezmény

odaítélésének a lehetőségével, amelyet a jogalkotó a büntető törvényben biztosít számára. A szabályozás hiányosságai miatt a terhelt olyan helyzetbe kerül, amelyben kétséges, hogy az eljárás tisztességes jellegét biztosító garanciák köre, azok közül különösen a bírósághoz fordulás joga érvényesülhet.

- [73] Az Alkotmánybíróság vizsgálata során úgy ítélte meg ugyanakkor, hogy a régi Btk. és a Btk. támadott rendelkezéseinek létezik olyan értelmezése, amely iránymutatásul szolgálhat a jogalkalmazás számára, és amely által a támadott rendelkezések és az Alaptörvény összhangja biztosítható. Abban az esetben ugyanis, ha a bíró a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén hivatalból vizsgálja az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és arról az ítéletben rendelkezik, kizárható mindazon bizonytalanságok érvényesülése, amelyeket az Alkotmánybíróság fentebb feltárt. Ilyen módon kiszámíthatóvá válik a jogalkalmazás és biztosítható a tisztességes eljárással összefüggő garanciák érvényesülése.
- [74] A fentiekre tekintettel az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből fakadó alkotmányos követelmény a régi Btk. 104. § (1) bekezdése és a Btk. 102. § (1) bekezdése alkalmazásánál, hogy a bíró a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén hivatalból vizsgálja az előzetes bírósági mentesítés lehetőségét, és arról az ítéletben rendelkezzen.
- [75] Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a fenti alkotmányos követelmény meghatározásával biztosítható, hogy a régi Btk. 104. § (1) bekezdésének és a Btk. 102. § (1) bekezdésének alkalmazása az Alaptörvénnyel összhangban álljon. Ezért az Alkotmánybíróság a régi Btk. 104. § (1) bekezdésének és a Btk. 102. § (1) bekezdésének „előzetes” szövegrésze alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló bírói kezdeményezést az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése vonatkozásában is elutasította.
- [76] 4. Az Alkotmánybíróság a határozat Magyar Közlönyben történő közzétételét az Abtv. 44. § (1) bekezdés második mondata alapján, az alkotmányos követelmény megállapítására és az ügy elvi jelentőségére tekintettel rendelte el.

Budapest, 2015. április 14.

Dr. Lenkovics Barnabás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balsai István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász Imre s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Kiss László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Lévy Miklós s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Stumpf István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szalay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Varga Zs. András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [77] Támogatom a határozat érdemi részét, de az indokolásban az Alaptörvény diszkrimináció tilalmára vonatkozó rendelkezésének parttalaná tágítását nem tudom elfogadni [lásd az indokolás IV. részének 2.1. pontját (Indokolás [41]–[46])]. Ez a rendelkezés az Alaptörvény XV. cikkének első két bekezdésében található, mely a diszkrimináció tilalmának alapjait lefekteti, és a cikk következő három bekezdése ezt részletezi azzal, hogy a (3) bekezdés kiemelten megismétli a nők és a férfiak egyenjogúságát, a (4) és az (5) bekezdés pedig néhány társadalmi csoport és intézmény számára a fokozott sérülési lehetőségük miatt külön intézkedéssel pozitív diszkrimináció lehetőségét fekteti le. A diszkrimináció tilalmának alapját azonban az első két bekezdés rögzíti, és így csak együtt lehet e tilalom értelmét pontosan feltárni.
- [78] A XV. cikk (1) bekezdése kimondja a törvény előtti egyenlőséget, amely a felvilágosodás folyamán az addigi származási, vallási, vagyoni, születési, családi jogállási, nemzeti hovatartozási szempontok szerinti egyenlőtlenséggel szemben jött létre. Mivel azonban az elmúlt kétszáz évben már bővültek az embernek azok az alaptulajdonságai és személyiségének jellemzői, melyekben a különbségeket a társadalmi közvélemény elfogadja, ezért ma már nem elégséges pusztán rögzíteni a törvény előtti egyenlőséget, hanem ennek tartalmát pontosítani szükséges. Ezt teszi a cikk (2) bekezdése, és miután az (1) bekezdés deklarálta a törvény előtti egyenlőséget, ez a bekezdés rögzíti, hogy ezt az egyenlőséget az alapvető jogok vonatkozásában követeli meg, és részletesen felsorolja, hogy mely szempontok szerinti megkülönböztetéseket tilt meg. Ezek fedik a felvilágosodás idején az elvvel együtt létrejött megkülönböztetések tilalmát, de ezeken túl néhány más szempontot is bevesz ez a felsorolás. Így előírja, hogy az alapvető jogokat megkülönböztetés nélkül kell biztosítani fajra, színre, nemre, fogyatékoságra,

nyelvre, vallásra, politikai vagy más véleményre, nemzeti vagy társadalmi származásra és vagyoni helyzetre tekintet nélkül. Ezek az ember megváltoztathatatlan tulajdonságait jelentik, vagy személyiségének azokat a tartósabb jellemzőit, melyek egy szabad társadalom működése szempontjából a tolerálást és a szabad megnyilvánulást követelik meg, és mivel ilyenekhez hasonló további jellemző is felmerülhet, az alkotmányozó követte azt a bevett szövegezési szokást, hogy egy nyitottságot hagyott a felsorolásban, és az „egyéb helyzet” szerinti megkülönböztetést is megtiltotta az alapvető jogok vonatkozásában. Az „*ejusdem generis*” értelmezési kánon szerint az „egyéb” szó természetesen nem tetszőleges nyitottságot iktatott be ide, hanem csak olyan bővítést enged ez meg, amely a felsoroláshoz hasonló szempontot hoz be. Vagyis az ember megváltoztathatatlan alap tulajdonságaira, vagy a személyiség tartós elemére vonatkozhat a kitágítás is. Ennek révén, miközben a mindenkori demokratikus kormánytöbbség törvényhozása az állampolgárok milliói szavazata alapján a politikai céljait tetszés szerint ültetheti át törvényekbe, és egy sor szempontból megkülönböztetéseket tehet embercsoportok, foglalkozási ágak, intézmények, lakóhely szerint, stb., addig az Alaptörvényben foglalt diszkrimináció tilalma megálljt parancsol ennél, és az alapvető jogok vonatkozásában, illetve a felsorolt emberi alap tulajdonságbeli különbségeknél megtiltja minden politikai erőnek, hogy a törvényhozási többséggé válva politikai céljait ezekbe ütköző megkülönböztetésekkel próbálja megvalósítani. Ennek révén egyrészt működni tud a politikai pluralizmus adta váltógazdaság számára a szabadság a más és más megkülönböztetésekre és tagolásokra épített politikák megvalósítására, és a mindenkori kormánypártváltással új megkülönböztetésekre és tagolásokra épített politikák megvalósítása, másrészt a váltógazdaságon felül álló alkotmányos keret érinthetlensége is biztosítást kap: az alapvető jogok és az ember alapvető tulajdonságai tekintetében egyetlen törvényhozási többség sem hozhat létre megkülönböztetéseket.

[79] Ezzel az értelmezéssel szemben azonban a hazai alkotmánybíráskodás – különösen az első időszakának aktivista (alkotmánytól elszakadó) éveiben – egy sor tágitást hajtott végre a diszkrimináció tilalmán, és a legmélyebben sértve a politikai váltógazdaság demokratikus törvényhozási többségeit az alapvető jogokon túl az egész jogrendszerre kiterjesztette a megkülönböztetések ellenőrzését. Ezen túl a felvilágosodásban kialakult alapvető szempontokon túl bármely szempontból való megkülönböztetést az embercsoportok, foglalkozási ágak, intézmények, stb. között úgy fogott fel, mint a diszkrimináció tilalmába ütközőt. Az utóbbi időkben ez egy olyan elnevezést kapott, hogy ez az „általános egyenlőségi jog”, és alkalmanként hozzátételre kerül az ezekre vonatkozó alkotmánybírási határozatokban – mint itt is –, hogy nem minden megkülönböztetés tilos, hanem

csak azok, melyek az ember méltóságát is sértik. Azonban a méltóság-sértést úgy kitágították – az eredeti megalázás tilalma helyett –, hogy ebbe minden belefér, amit egy tetszőleges alkotmánybírósági többség ennek akar felfogni. Ebben a felfogásban ugyanis az emberi méltóságot az sérti, ha egy megkülönböztetés – bármely – önkényes és nem ésszerű. Ennek eldöntésére azonban nincsenek objektív szempontok, és a mindenkori alkotmánybírói többség véletlen állása dönti el, hogy mikor tekint egy megkülönböztetést ésszerűnek, és így nem önkényesnek, vagy éppen fordítva –, szemben azzal, ha az emberi méltóság sérthetlenségét a megalázás tilalmával azonosítjuk, mert erre az elterjedt társadalmi konszenzusok többé-kevésbé határozott mércéket adnak.

- [80] A diszkrimináció tilalmának ezzel a kitágításával az Alkotmánybíróság óriási módon kiterjesztette a demokratikus törvényhozás felett az ellenőrzését, és ezzel a milliók által választott törvényhozási többség helyett néha egy vagy kétfős alkotmánybírói többség tetszőleges döntése veszi át az ország sorsának meghatározását. Így ez amellet, hogy beleütközik a XV. cikk nyilvánvaló értelmébe – és így ez már nem értelmezést jelent, hanem az Alaptörvény félretételét –, még a demokratikus jogállami rendszerünk alapjait is sérti. Látni kell még, hogy az Alaptörvény rendelkezéseinek aktivista kitágításai, mint ez is, nemcsak azt hozzák magukkal, hogy az Alkotmánybíróság mértéktelen módon megnöveli ezekkel a törvényhozás ellenőrzésének a terjedelmét, hanem ezzel létrehoz a mindenkori ellenzék soraiban és mögöttes szellemi táboraikban egy olyan varakozást, amely a kormánytöbbség törvényeinek sűrű megsemmisítésére irányul. Egy olyan alkotmánybírói többség, amely döntéseiben és érveléseiben fenntartások nélkül elfogadja a hazai alkotmánybírósági gyakorlatban eddig létrehozott aktivista döntési formulákat – melyekből a törvények tucatjai megsemmisítésének kellene következnie –, ám csak a legritkábban hoz ilyen megsemmisítéseket, óhatatlanul magára vonja a „kormánykatona” nehezen kivédhető minősítését. Ára van tehát annak, ha a többség – sokszor jórészt a régi alkotmánybírósági rutin bénító hatása miatt – nem kíván szakítani a múlt aktivista döntési formuláival.
- [81] Ez a belátás is arra ösztökél, hogy mindig megismételve álláspontomat kiálljak az aktivista érvelési formulák ellen, mint most az „általános egyenlőségi jog” formulája kapcsán is teszem.

Budapest, 2015. április 14.

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

[82] A párhuzamos indokoláshoz csatlakozom.

Budapest, 2015. április 14.

Dr. Juhász Imre s. k.,
alkotmánybíró

[83] A párhuzamos indokoláshoz csatlakozom.

Budapest, 2015. április 14.

Dr. Varga Zs. András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes alkotmánybíró különvéleménye

[84] Nem értek egyet a határozattal, mert álláspontom szerint az Alkotmánybíróságnak ki kellett volna mondania a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet.

[85] Véleményem szerint az előzetes mentesítés jogintézményével kapcsolatosan az alkotmányos követelmény megállapítása nem elegendő, és a jogszabály-módosítás a következő indokok miatt szükséges.

[86] 1. A Btk. 85. §-ának (1) bekezdése szerint a két évet meg nem haladó szabadságvesztés próbaidőre történő felfüggesztésére akkor kerülhet sor, ha a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető. A felfüggesztett szabadságvesztés tehát – a próbaidő sikeres letöltése esetén – különösebb joghátránnyal nem jár, kivéve azt a „mellékhatást”, hogy tiszta erkölcsi bizonyítványhoz nem juthat az elítélt, így a munkavállalási, a tanulási, illetve bizonyos tisztségek betöltéséhez kapcsolódó lehetőségei leszűkülnek.

[87] Ezek a büntetőjogon kívüli hátrányos jogkövetkezmények lehetnek: alkotmányjogiak, közjogiak (pl. kormányzati szolgálati jogviszony csak büntetlen előéletű magyar állampolgárral létesíthető és tartható fenn a közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény 39. § (1) bekezdése alapján), munkajogiak (pl. a közoktatásban alkalmazás feltétele az, hogy az alkalmazott büntetlen előéletű legyen), polgári jogiak (pl. hivatásos gondnok csak büntetlen előéletű személy lehet), de a gazdasági jog területén is található ilyen rendelkezés (pl. közbeszerzési eljárásban nem lehet ajánlattevő, aki a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól nem mentesült).

- [88] Tekintettel arra, hogy a próbaidő egy évtől akár öt évig is terjedhet, így az említett „mellékhatás” nem elhanyagolható körülmény egy kisebb súlyú bűncselekmény elkövető és egyébként szokásos életvitelt folytató személy esetében. Többek között ez az egyik oka annak az ítélkezési gyakorlatban tapasztalható körülménynek, hogy a hivatalos személyekkel szemben alkalmazott felfüggesztett szabadságvesztés esetén az eljáró bíróság szinte sosem feledkezik el arról, hogy az előzetes mentesítés kérdésében állást foglaljon. Ellenkező esetben ugyanis az elítéltek a szabadságvesztés mellett egy burkolt foglalkozástól eltiltás büntetésben is részesülnének.
- [89] A Btk. indokolása egyértelművé teszi, hogy a szabadságvesztés büntetés felfüggesztésének a célja, hogy ne szakítsa ki az elítéltet megszokott közösségéből, így a próbaidő alatt is a korábbi életét folytathassa a társadalom szabad tagjaként. Ennek következtében önként adódik az indítványozó bírő által felvetett azon kérdés, hogy abban az esetben, ha a büntetést kiszabó bíróság ítélete – valamilyen okból – nem szól az előzetes mentesítésről, illetve utóbb, a próbaidő tartama alatt merül fel egy olyan – tanulási vagy munkavállalási – lehetőség, amely az elítélt rehabilitációját, mielőbbi beilleszkedését javítaná, akkor az érintett miért nem folyamodhat bírői mentesítésért.
- [90] Álláspontom szerint az indítvány vizsgálata során nemcsak az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésében foglalt általános egyenlőségi szabály megsértését, hanem a (2) bekezdésben foglalt alapjogi diszkrimináció megsértésének lehetőségét is át kellett volna tekinteni.
- [91] A csoportképzés tekintetében a felfüggesztett és a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték helyzetének összevetése helyett a felfüggesztett szabadságvesztés kedvezményében részesülő, de még a jogerős ítélet előtt álló, illetve a már jogerősen felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték két csoportját kellett volna egymás mellé helyezni, hiszen ezeknek a személyeknek ugyanolyan típusú a büntetésük és egyaránt a szabad társadalom tagjai maradnak.
- [92] Az elítéltek általában a társadalom sérülékeny csoportját képezik és a bélyeget ezek a személyek szociológiai értelemben még akkor is viselni fogják, amikor jogi szempontból már régen büntetlen előéletűek lesznek, tehát ez a tulajdonosság tartósan kötődik majd a személyükhöz, így szerintem az „egyéb helyzet szerinti különbségtétel” ebben a körben értelmezhető lenne.
- [93] Milyen alapjogi sérülhetnek ezeknek az elítélteknek? Kézenfekvő lehet az Alaptörvény XII. cikkének (1) bekezdésében rögzített, a foglalkozás szabad megválasztásához való alapjog, vagy a XI. cikkből levezethető tanuláshoz való jog sérelme. Különösen hangsúlyos lehet a XII. cikk ebben a tekintetben. Közismert, hogy az elítéltek alkalmazása milyen komoly társadalmi előítéletbe ütközik. A felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt személyek által elkövetett cselekmény

általában nem indokolja azt, hogy a foglalkozás szabad megválasztásában hosszú időre korlátozást szenvedjenek, hiszen a munkanélküliség a bűnelkövetés újabb forrása lehet és megfelelő megélhetés nélkül ezen személyekkel kapcsolatosan a társadalomra háruló anyagi terhek is fokozódhatnak.

- [94] Ezen túlmenően a XXVIII. cikk (1) bekezdésében foglalt tisztességes eljáráshoz fűződő jogból származtatott bírósághoz fordulás jogának vizsgálatát is indokoltnak tartottam volna. Az ítélet előtt állók esetében ugyanis a bíróság „előzetesen” megvizsgálhatja az érdemességet, ugyanezek a személyek elítéltté válásuk után „utólagosan” viszont nem fordulhatnak a bírósághoz mentesítésre irányuló kérelmükkel, holott a bírósági mentesítés fogalmi eleme, hogy az ítélet kiszabása után és a törvényi mentesítés előtt alkalmazható.
- [95] A különbségtétel szükségessége és arányossága tekintetében pedig visszatérhetünk a kiinduló kérdéshez, vagyis, hogy pontosan azok esetében indokolt-e ennek a kedvezménynek az „utólagos” kizárása, akiknél a legnagyobb esély lenne a rehabilitáció sikeres megvalósítására.
- [96] 2. Az alkotmányos követelmény kimondása a jogszabály 1971 óta, vagyis 44 éve fennálló értelmezési bizonytalanságának a megszüntetését célozza. Az indítványozó bíró egyébként az Alaptörvény B) cikkére is felhívta a figyelmet, de kellő indokolás hiányában az Alkotmánybíróság azt visszautasította.
- [97] A Btk. 101. § (1) bekezdése alapján megállapítható, hogy az „utólagos” mentesítés kérelemre történik. A Btk. egyébként nem használja a Be. 577. § (1) bekezdésével ellentétben az „utólagos” kifejezést. A határozat indokolása IV. részének 3.2.2. pontjából (Indokolás [66]–[69]) kitűnik, hogy az előzetes mentesítés esetében azonban nem egyértelmű, hogy ki, mikortól, meddig, milyen tartalommal és milyen eljárás szerint nyújthat be kérelmet.
- [98] A Btk. 102. § (1) bekezdésének megfogalmazása ugyanakkor úgy is értelmezhető, hogy az előzetes mentesítés lehetőségét a bíróság hivatalból köteles mérlegelni. Ebben az esetben azonban érdemes lenne azon elgondolkodni, hogy a büntetéskiszabás szempontjai mennyiben mosódnak össze a mentesítésre érdemesség mérlegelésével.
- [99] Meg kell említeni, hogy az indítvánnyal kapcsolatos megkeresésre adott válaszában az igazságügyi miniszter is kifejtette, hogy a Btk. 102. §-ának és a Be. 577. §-ának fogalomhasználata nem tekinthető következetesnek, mivel a Btk. kizárólag a mentesítés és az előzetes mentesítés fogalmát ismeri, a Be. viszont az utólagos mentesítés terminusát is alkalmazza, ugyanakkor az előzetes mentesítés nem kerül megjelenítésre. Ebből az a logikailag helyes következtetés is adódhat, hogy a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték esetében is helye

lehetne utólagos, vagyis az ítélet jogerőssé válását követően benyújtott kérelemre elrendelt mentesítésnek.

- [100] A bíróságok pontosan az anyagi és az eljárásjogi fogalmi koherencia áthidalása, és az egységes joggyakorlat megteremtése érdekében értelmezték az előzetes mentesítés fogalmát. A bírói gyakorlat ugyanakkor következetesen azt az értelmezést követi, amely szerint a kérelemre történő, utólagos mentesítésre csak a végrehajtandó szabadságvesztés büntetésre ítélték esetén van lehetőség.
- [101] A fogalmi diszkrépancia és a bírói gyakorlat, valamint a logikai értelmezés közötti ellentétre tekintettel, a normavilágosság és az egyértelműség jogalkotási követelményeinek érvényesülése érdekében a Btk. és Be. vonatkozó rendelkezéseinek módosításával ez a csaknem fél évszázados, bírói és alkotmánybíró-sági értelmezést igénylő kérdéskör álláspontom szerint is megfelelően rendezhető lenne.

Budapest, 2015. április 14.

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László alkotmánybíró különvéleménye

- [102] Álláspontom szerint a bírói kezdeményezés az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésére alapítottan az érintett törvényhelyekkel kapcsolatosan megalapozottan vet fel alkotmányjogi problémát, aminek kiküszöbölésére a magam részéről a jogalkotónak a mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenesség megállapítása melletti felhívását tartom a megfelelő eszköznek.
- [103] A határozat más jogi alapon, egyszersmind alkotmányos követelmény megállapításával kezeli az alkotmányjogi hiátust, amikkel – és ebből következően a rendelkező rész 1. és 3. pontjával – nem értek egyet.
- [104] 1. Az Abtv. 52. § (1b) bekezdés e) pontjában foglalt feltétel vizsgálata
- [105] Álláspontom szerint a kezdeményezés az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében foglalt, a diszkrimináció tilalmával kapcsolatos alkotmányjogi sérelem tekintetében megfelelő indokolást tartalmaz. Az eljáró bíró rövid okfejtést adott elő arra nézve, hogy a törvényi megoldásokat miért tartja alaptörvény-ellenesnek, és azt példával is illusztrálta. Ez az érvelés véleményem szerint inkább az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében foglalt rendelkezés sérelmére épít, mint az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésére.

- [106] Megjegyzem ugyanakkor, hogy nézetem szerint az Alaptörvény XV. cikk (1) illetve (2) bekezdésének rendelkezései között nincs éles határvonal. A XV. cikk (1) bekezdésének első mondata álláspontom szerint több jelentésű. A jogrendszer rendező elveként tartalmazza az általános jogegyenlőségi szabályt, kimondja az egyenlőséget sértő kiváltságok tilalmát, és a jogrendszer mindenkire vonatkozó azonos érvényesülését (ez utóbbi jogalkalmazói követelmény). Az általános jogegyenlőség követelménye az emberi méltósághoz való jogból – az emberek egyenlő méltóságából – ered, és ez elválaszthatatlan a diszkrimináció tilalmától. Ugyanígy a kiváltságok tilalma is – fordított megközelítéssel – a diszkrimináció tilalmát jelenti.
- [107] A kifejtettekre tekintettel nem értek egyet a határozatnak az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésével kapcsolatos visszautasítást tartalmazó rendelkezésével (a határozat rendelkező részének 3. pontjával, amely erre az indítványi elemre is kiterjed).
- [108] Nem értek egyet ugyanakkor azzal sem, hogy a kezdeményezés az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdését illetően eleget tenne az Abtv. 52. § (1b) bekezdés e) pontjában előírt követelménynek. E tekintetben az indítvány semmilyen érdemi indokolást nem tartalmaz. Az eljáró bíró ugyan megnevezi a tisztességes eljárás elvét, hivatkozik az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének sérelmére, de ezen felül indítványa e tekintetben semmilyen okfejtést nem tartalmaz. Ezért álláspontom szerint a kezdeményezést az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésére hivatkozását illetően vissza kellett volna utasítani.
- [109] 2. A tisztességes eljáráshoz való jog és a hatékony bírói jogvédelem összefüggése a jelen ügyben
- [110] Az előzőekben kifejtettektől függetlenül nem osztom a tisztességes eljáráshoz való jognak a jelen ügyben alkalmazott kiterjesztő értelmezését sem.
- [111] Az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése a tisztességes eljárás fogalmi körében a büntetőügyeket illetően ahhoz való jogról rendelkezik, hogy a vádlott ellen emelt vádat független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson ésszerű határidőn belül bírálja el. Álláspontom szerint – szűk értelemben véve – a vád elbírálásának fogalmába az esetleges bírói mentesítésről szóló döntés nem tartozik bele.
- [112] Az elítéltnak a büntetett előélet következménye alóli mentesülése – a rehabilitáció – valóban levezethető az emberi méltósághoz való jogból. A mentesülés formája azonban nem alkotmányjogi kérdés. Az emberi méltósághoz való jog akkor sem sérülne, ha a jogrendszer csak a törvényi mentesítés intézményét ismerné, és törvényi úton rendezné a rehabilitáció összes (ez esetben nyilván

még árnyaltabban szabályozandó) feltételét. Még inkább igaz ez véleményem szerint az előzetes mentesítésre. Az előzetes mentesítés az azt intézményesítő törvénymódosításhoz fűzött miniszteri indokolás és a kifejecesedett bírói gyakorlat szerint fogalmilag az ítélet jogerőre emelkedése előtt igénybe vehető eszköz. Ebből következően az ítélet jogerőre emelkedése utáni előzetes mentesítés iránti jogról (lehetőségről) azért nem lehet beszélni, mert ilyen „előzetes” mentesítés nincs. Az ítélet jogerőre emelkedése után a jogalkotó csak a végrehajtható szabadságvesztésre ítéltnek adja meg a bírói mentesítéshez való jogot (lehetőséget). Nem létezik (létezett) tehát olyan jog (lehetőség), melyet a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt az ítélet jogerőre emelkedése után bírói mentesítésként igénybe vehetne (vehetett volna). Ez a jogi szabályozás a jogalkotó szabad belátásán alapul (alapult) – mivelhogy az előzetes mentesítés intézményének létezése nem alkotmányos követelmény –, és e jogalkotói szabadságnak csupán egyetlen alkotmányos korlátja van: a diszkrimináció tilalma (melyre a különvéleményem 3. pontjában visszatérek). Következésképpen az előzetes mentesítést illetően a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt tekintetében nem létezik olyan jog, melynek érvényesülése érdekében az elítélt bírósághoz fordulhatna, mellyel kapcsolatban a hatékony bírói jogvédelem számonkérhető lehetne. Így még tágabb értelemben sem lehet a tisztességes eljáráshoz való jog (és ezen belül a bírósághoz fordulás joga) sérelméről beszélni.

[113] 3. A diszkrimináció kérdése

[114] Álláspontom szerint a bírói kezdeményezéssel támadott törvényi rendelkezés sérti a hátrányos megkülönböztetés Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében foglalt tilalmát. A diszkrimináció ugyanakkor nézetem szerint a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt két csoportja; a jogerős ítélet meghozataláig előzetes mentesítésben részesíthetők, és a jogerős ítélet után bírói mentesítésben (előzetes mentesítésben) nem részesíthetők között áll fenn. Nincs ugyanis ésszerű indoka annak, hogy a jogerős ítélet meghozatala után ne részesülhessen bírói mentesítésben (előzetes mentesítésben) a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, miközben ez a kedvezmény a jogerős ítélet előtt előzetes mentesítés formájában nyitva áll a hasonló ítélet alá eső vádlott számára. Ez a különbségtétel az ésszerű indok hiánya miatt sérti az ettől a lehetőségtől elzárt, felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt ember méltóságát. Az alaptörvény-ellenesség azonban álláspontom szerint nem abból adódik, hogy a jogi szabályozás biztosítja (biztosította) az előzetes bírói mentesítés intézményét, hanem abból, hogy ennek igénybevételét a jogerős bírói ítélet után a felfüggesztett szabadságvesztésre ítéltet illetően nem teszi lehetővé.

- [115] Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdéséből természetszerűen következik, hogy a jogi szabályozás nem tartalmazhat diszkriminatív elemet. Mivel a szabályozás diszkriminatív jellege abból adódik, hogy az – anélkül, hogy ennek elfogadható indoka lenne – a mások számára biztosított jogot (lehetőséget) a hasonló helyzetben levőknek nem biztosítja, nézetem szerint e jogi szabályozást illetően az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdéséből következő jogalkotói kötelességgel kapcsolatos mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenes helyzet áll fenn. E mulasztás orvoslására a jogalkotót szükséges felhívni. Tekintettel arra, hogy az alkotmányjogi probléma kezelésére a fentiek szerint nem az alkotmányos követelmény megállapítását tartom adekvátnak, a határozat rendelkező részének 1. pontját nem támogatom.
- [116] A jogalkotással elhárítandó alaptörvény-ellenesség esetében a támadott rendelkezések megsemmisítésének nincs alapja, erre tekintettel – bár megközelítése és indokai eltérőek – a határozat rendelkező részének 2. pontjával egyetértek.
- [117] Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a hátrányos megkülönböztetés fennálltának alátámasztására irányuló indítványi érvelés részben eltér a különvéleményemben foglalt okfejtéstől. Ez az eltérés azonban a diszkrimináció fennálltának lényegét illetően nem olyan jelentőségű, hogy ez az alkotmányjogi probléma kezelésének eljárási akadályát képezne.

Budapest, 2015. április 14.

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária alkotmánybíró különvéleménye

- [118] Nem értek egyet a határozat rendelkező részének 1. pontjában foglalt alkotmányos követelmény megállapításával, illetve az ahhoz fűzött indokolással, valamint a határozat rendelkező részének 2. pontjának azon rendelkezésével és az ahhoz fűzött indokolással sem, amely a bírói kezdeményezést – az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésének sérelmét állító részében – elutasította.
- [119] Ugyanakkor a határozat rendelkező részének 2. pontjának azon rendelkezésével, amely a bírói kezdeményezést az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésének sérelmét állító részben elutasította, illetve a rendelkező rész 3. pontjával egyetértek.

I.

[120] 1. Álláspontom szerint a bírói kezdeményezés az Alapörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében garantált tisztességes eljáráshoz való jog tekintetében nem tartalmaz megfelelő indokolást. Az indítvány csupán megjegyzi, hogy a diszkriminatívnak tartott rendelkezések a tisztességes eljárás elvébe (is) ütköznek, valamint felsorolja az általa sérülni vélt alaptörvényi rendelkezések között a XXVIII. cikk (1) bekezdését is. Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlata szerint az Alaptörvény felhívott rendelkezésének pusztá felsorolása nem tesz eleget az Abtv. 52. § (1b) bekezdés e) pontjában foglalt feltételnek {lásd például 3245/2013. (XII. 21.) AB végzés, Indokolás [8]}, így az Alkotmánybíróságnak a bírói kezdeményezést – az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdését sérelmező részében – vissza kellett volna utasítania.

[121] 2. Az 1. pontban foglaltak alapján – mivel a tisztességes eljáráshoz való jog tekintetében határozott kérelem hiányában nem lett volna lehetőség a kezdeményezés érdemi vizsgálatára – az ügyben alkotmányos követelmény megállapításának sem lehetett volna helye.

II.

[122] 1. A fentiekben kifejtetteken túl, nézetem szerint a határozat a tisztességes eljáráshoz való jogból fakadó alkotmányos követelmény megfogalmazásával az ügy érdemében sem jutott helyes következtetésre. A többségi határozat azzal az indokolással tartotta szükségesnek alkotmányos követelmény megállapítását, hogy az előzetes mentesítés rendelkezései igen szűkszavúak, azokból nem derül ki, hogy a kedvezményt a büntetőeljárás mely alanyai, pontosan milyen tartalmi követelményekkel és az eljárás mely szakaszában jogosultak kezdeményezni, valamint a támadott szabályok értelmében a bíró a döntéséről az ítéletben nem köteles rendelkezni, tehát az elítélt nem értesül arról, hogy kérelmének elbírálására ténylegesen sor került-e. A többségi döntés érvelése szerint a szabályozásból eredő bizonytalanságot a bírói gyakorlat sem zárta ki, ezért a régi Btk. 104. § (1) bekezdése és a Btk. 102. § (1) bekezdése alkalmazása kapcsán a jogalkalmazásban tapasztalt bizonytalanságok megkérdőjelezhetővé teszik, hogy a terhelt tud-e élni egy olyan kedvezmény odaítélésének a lehetőségével, amelyet a jogalkotó a büntető törvényben biztosít számára. Így – a többségi indokolás szerint – „[a] szabályozás hiányosságai miatt a terhelt olyan helyzetbe kerül,

amelyben kétséges, hogy az eljárás tisztességes jellegét biztosító garanciák köre, azok közül különösen a bírósághoz fordulás joga érvényesülhet.”

- [123] 2. A többségi határozat is leszögezi, hogy az Alkotmánybíróságnak – amikor egy jogszabály Alaptörvénnyel való összhangjáról foglal állást – a kifogásolt jogszabály szövegével együtt az azt alkalmazó bírói gyakorlatot is vizsgálni szükséges, „[a] jogalkotó által nyitva hagyott kérdéseket ugyanis gyakran megválaszolja a joggyakorlat, amely a szabály értelmezésével kitölti a jogalkotó által meghagyott hézagokat.” Amennyiben az Alkotmánybíróság jelen ügyben elvégezte volna az előzetes mentesítéssel kapcsolatos bírói gyakorlat részletes vizsgálatát, álláspontom szerint nem juthatott volna a többségi döntésben kifejtett következtetésekre.
- [124] 2.1. Mindenekelőtt azt szeretném hangsúlyozni, hogy a (korábbi és hatályos) Btk. kifogásolt rendelkezéseit az irányadó bírói gyakorlat jelenleg is úgy értelmezi, hogy felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása esetén a bírónak hivatalból vizsgálnia kell, hogy a terhelt esetében fennáll-e az előzetes mentesítésre okot adó érdemesség feltétele. A normaszöveg azon megfogalmazás-módja ugyanis, amely az előzetes mentesítés alkalmazását nem kötelezettségként írja elő, hanem a lehetőségét teremti meg („mentesítheti”) nem azt jelenti, hogy a bíróság a hivatalból való vizsgálat lehetőségét is mérlegelheti. A bíróság mérlegelési lehetősége arra terjed ki, hogy maga dönthet arról, hogy a konkrét ügyben az érdemesség feltételei fennállnak-e vagy sem; e körben vizsgálatának lefolytatása azonban nem mellőzhető.
- [125] Az előzetes mentesítéshez kapcsolódó bírói gyakorlat alapján tehát megállapítható, hogy az előzetes mentesítésre – a többségi határozat indokolásában foglaltakkal szemben – nem kizárólag kérelemre kerülhet sor, hanem az elsőfokú bíróság a büntetés kiszabása során hivatalból is vizsgálja az előzetes mentesítés lehetőségét, az elsőfokú bíróság ítéletét pedig e körben a fellebbezés folytán eljáró bíróság erre irányuló kérelem hiányában is felülvizsgálja, adott esetben megváltoztatja (lásd például BH1987.342., BH1996.510. és BH1998.517. számú eseti döntéseket).
- [126] 2.2. Az előző pontban kifejtettek természetesen nem jelentik azt, hogy a büntetőeljárás során ne lenne lehetőség arra, hogy a bíróság előzetes mentesítés tárgyában hozandó döntését az arra jogosultak kérelemmel/indítvánnyal ösztönözzék, illetve előmozdítsák, vagy a meghozott döntés megváltoztatása céljából jogorvoslással éljenek. Álláspontom szerint az előzetes mentesítéssel kapcsolatos bírói gyakorlat e körben is egyértelmű és aggálytalan iránymutatással szolgál

a többségi határozatban felvetett, az előzetes mentesítés normaszövegének szűkszavúságából eredő kérdések vonatkozásában, az alábbiak szerint.

- [127] 2.2.1. Már az előzetes mentesítés intézményét meghonosító 1971. évi 28. törvényerejű rendelet javaslatához fűzött miniszteri indokolás is egyértelművé tette, hogy az előzetes mentesítésről történő rendelkezés kimondásának a bíróság ítéletében (és nem a különleges eljárás során hozott végzésében) van helye és kezdettől fogva következetes a joggyakorlat, hogy a terhelt előzetes mentesítésben részesítése az ítélet jogerőre emelkedését – tehát nem meghozatalát – követően kizárt (lásd például BH1988.437., BH1996.238., BH1997.467. számú eseti döntések). Mindebből következik, hogy az előzetes mentesítés iránti kérelmet olyan időpontban kell benyújtani, hogy azt – figyelemmel a Btk. és Be. vonatkozó rendelkezéseire is – a bíróság még az ítélet jogerőre emelkedését megelőzően elbírálhassa. Az ítélet jogerőre emelkedésének időpontja a fellebbezésre jogosultak nyilatkozataitól függ, így annak bekövetkeztére az első-, másod-, vagy bizonyos esetekben harmadfokú eljárás lezárásaként kerülhet sor. Másként fogalmazva, az előzetes mentesítés iránti kérelem a büntetőeljárás során az említett időpontot megelőzően tehát – elméletileg – bármikor benyújtható. Mindazonáltal a bírói gyakorlat elemzése alapján megállapítható, hogy az előzetes mentesítésre irányuló kérelmek benyújtására tipikusan az elsőfokú (bizonyos esetekben másodfokú) ítélet ellen benyújtott fellebbezés körében kerül sor, hiszen ekkor válik ismertté az előzetes mentesítés objektív körülményének, tehát a felfüggesztett szabadságvesztés büntetés (még nem jogerős) kiszabásának megtörténte (lásd például BH1984.51., BH1985.302., BH1989.503. számú eseti döntések, Csongrád Megyei Bíróság 1.Bf.192/2005/3. számú ítélete, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 2.Bf.170/2007/4. számú ítélete, Fővárosi Ítéltábla 2.Bf.104/2007/6. számú végzése). A fellebbezések körében előterjesztett kérelemmel esik egy tekintet alá a másod-, illetve harmadfokú eljárás során előterjesztett kérelem is (lásd például Fővárosi Bíróság 22.Bf.7960/2009/6. számú ítélete, Somogy Megyei Bíróság 1.Bf.365/2009/4. számú ítélete). Az ítélkezési gyakorlat alapján a büntetőeljárás elsőfokú döntéshozatalt megelőző részében is jól kirajzolódik egy olyan eljárási szakasz, amely megfelelő lehetőséget biztosít a kérelem benyújtására. Az előzetes mentesítésre irányuló kérelem/indítvány ugyanis gyakran az ítélethozatalt megelőzően elhangzó perbeszédekben, illetve a vádlotti felszólalásban – a büntetés kiszabására vonatkozó indítványokkal szoros összefüggésben – kerül előterjesztésre (lásd például Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróság 9.B.662/2007/6. számú ítélete, Pest Megyei Bíróság B.37/2009.14. számú ítélete).

- [128] 2.2.2. A fentiekből az is következik, hogy az előzetes mentesítés kérelmezésére/indítványozására mindazoknak joguk van, akik a büntetőeljárás fő kérdésében és annak következményeként a büntetőjogi szankció (illetve annak mellőzése) vonatkozásában egyébként jognyilatkozat tételére jogosultak. E személyek tehát a terhelt, a védő és az ügyész.
- [129] 2.2.3. Az eseti döntések alapján megállapítható továbbá, hogy – bár az előzetes mentesítés a büntetés kiszabás körén kívül eső intézkedés (lásd BH1987.394. számú eseti döntés) – a bíróságok az előzetes mentesítésről a büntetés kiszabásával (illetve annak másod-, illetve harmadfokú felülvizsgálatával) szoros összefüggésben rendelkeznek, illetve a büntetés kiszabása során értékelt szempontok körében adnak számot indokoltságáról vagy mellőzésének okairól, hiszen alkalmazására felfüggesztett szabadságvesztés büntetés kiszabása esetén, ahhoz kötődően nyílik lehetőség, illetve az érdemesség fennállásának megítélése során figyelembe veendő szempontok nagy része is megegyezik a büntetés kiszabása során is értékelendő körülményekkel. Az ítélezési gyakorlat tehát következetesnek tekinthető abban, hogy a különvéleményem II/2.2.1. pontjában (Indokolás [127]) említett eljárási szakaszokban benyújtott, előzetes mentesítés iránti kérelem mikénti elbírálásáról megfelelő részletességgel számot ad (lásd például a II/2.2.1. pontban hivatkozott döntéseket).
- [130] 2.2.4. Álláspontom szerint az ítélezési gyakorlat – az előzetes mentesítésről rendelkező jogszabályok értelmezését segítő miniszteri indokolások alapulvételével – megfelelő iránymutatással szolgál annak megítéléséhez is, hogy a bíróságok milyen szempontokat mérlegelnek az előzetes mentesítés alkalmazásához szükséges szubjektív feltétel, az érdemesség megállapíthatóságával kapcsolatban (lásd például BH1977.52., BH1978.60., BH1981.9., BH1981.308., BH1983.51., BH1984.51., BH1985.302., BH1987.342., BH1988.437., BH1992.3., BH1996.510., BH1998.517. számú eseti döntések). Megállapítható tehát, hogy e körben az érdemesség szempontjai mások, mint az utólagos mentesítés esetén, hiszen az előzetes mentesítés alkalmazása lehetőségének vizsgálata során a bíróság a cselekmény tárgyi súlyának, a bűnösség fokának, az elkövető személyiségének és életvezetésének tulajdonít jelentőséget, és a kedvezmény alkalmazását megalapozhatják a büntetés kiszabása körében enyhítő körülményként értékelt, vagy olyan indokok, amelyek a szabadságvesztés felfüggesztésére adnak lehetőséget. Mindebből következik, hogy az előzetes mentesítésre irányuló kérelemnek/indítványnak a bírói gyakorlat által kimunkált érdemesség fennállását alátámasztó körülmények megjelölését és igazolását kell tartalmaznia.

- [131] 2.2.5. A fentiekben kifejtettek összefoglalásaként az alábbiakat szeretném kiemelni.
- [132] Az előzetes mentesítéssel kapcsolatos, jelenleg érvényesülő ítélkezési gyakorlat alapján – a többségi döntés indoklásával szemben – nézetem szerint egyértelműen megállapítható, hogy a büntetőeljárás mely szakaszaiban, a büntetőeljárás mely alanyai, milyen tartalommal jogosultak előzetes mentesítés iránti kérelmet/indítványt benyújtani, illetve a terhelt a bírósági ítélet indoklásából minden olyan esetben értesül az előzetes mentesítésről rendelkező (akár azt alkalmazó, akár a kérelmet elutasító) döntés indokairól, amelyben a döntést a bíróság (bármely arra jogosult személy által benyújtott) kérelem/indítvány alapján hozta meg. A terhelt hasonló módon értesül a bíróság által hivatalból alkalmazott előzetes mentesítés indokairól is.
- [133] Megjegyezni kívánom továbbá, hogy a fentiek tükrében a többségi határozat tévesen értékelte az alapügyben kifejtett – az előzetes mentesítés iránti kérelem előterjesztésének időpontját, illetve az elbírálás eljárási szabályait érintő és az egységes ítélkezési gyakorlattal ellentétes – jogértelmezést olyan természetűnek, amely az eljárás tisztességes jellegét biztosító garanciák érvényesülésének kételyét felvető bírósági gyakorlat széles körben történő érvényesülésére utalna.
- [134] 3. Az ítélkezési gyakorlat elemzése alapján kétségtelenül megállapítható az is, hogy amennyiben az elsőfokú bírósági eljárás során előzetes mentesítés iránti kérelem/indítvány nem kerül benyújtásra és a bíróság hivatalból sem tartja indokoltnak a kedvezmény alkalmazását, a felfüggesztett szabadságvesztést kiszabó ítélet indokolása jellemzően nem tartalmaz az előzetes mentesítés mellőzésének okaira vonatkozó érvelést. Álláspontom szerint e körülmény ugyanakkor önmagában nem veti fel a bírósághoz fordulás jogának, illetve indokolt bírói döntéshez fűződő jognak a sérelmét.
- [135] 3.1. Egyfelől ugyanis a tisztességes eljáráshoz való jogból fakadó, bírói döntések tekintetében fennálló indokolási kötelezettség (a jogorvoslathoz való jog mellett) éppen azzal az alkotmányos igénnyel áll szoros összefüggésben, hogy a bíróság a benyújtott kérelmet és annak indokait megvizsgálja (7/2013. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [32]). Az itt vázolt esetben viszont sem a terhelt, sem más jogosult nem terjesztett elő kérelmet.
- [136] 3.2. Másfelől – ahogy különvéleményem II/2.2.1. pontjában (Indokolás [127]) ismertetésre került – az elsőfokú döntés közlését követő, a fellebbezés benyújtására nyitva álló (illetve a másod- és harmadfokú) eljárási szakasz tekinthető az előzetes

mentesítés iránti kérelmek benyújtásának legtipikusabb időszakának. A terheltnek a bírósághoz forduláshoz való joga tehát megfelelően biztosított, hiszen lehetséges van a jogerőre még nem emelkedett ítéletben kiszabott felfüggesztett szabadságvesztés büntetés tekintetében előzetes mentesítés iránti kérelmet benyújtani abban az esetben is, ha azt az eljárás korábbi szakaszában még nem tette meg.

[137] 4. Az alkotmányos követelmény megállapításával tehát azért nem tudok egyetérteni, mert a többségi határozatban felvetett – jogszabály-értelmezésből adódó – és a bírósághoz fordulás jogának sérelmét felvető bizonytalanságokat az előzetes mentesítéssel kapcsolatos ítélezési gyakorlat {a különvéleményem II/2. pontjában (Indokolás [123]–[133]) ismertettek szerint} megfelelően kiküszöböli. Ezenkívül, a többségi döntés rendelkező részének 1. pontjában megállapított alkotmányos követelmény megfogalmazása – álláspontom szerint – olyan kötelezettség-megállapítást is tartalmaz, amely nem vezethető le a bírósághoz fordulás jogából. Az alkotmányos követelmény ugyanis a bíróságokat arra kötelezi, hogy döntésüket – az előzetes mentesítés mellőzése tekintetében – abban az esetben is megindokolják, ha az ügyben nem került sor előzetes mentesítés alkalmazása iránti kérelem/indítvány benyújtásra. Ebben az esetkörben tehát éppen a bírósághoz fordulás jogának lényegi eleme, a benyújtott kérelem hiányzik (lásd különvéleményem II/3.1. pontját, Indokolás [135]), így a megállapított kötelezettség és a felhívott alapjog között hiányzik az alkotmányos összefüggés.

Budapest, 2015. április 14.

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: III/1860/2014.
Közzétéve a Magyar Közlöny 2015. évi 53. számában.

